

УДК 316.244

Романцова Н. І.,

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри філософії та соціології МДУ

СОЦІОЛОГІЧНІ МАРКЕРИ ПУБЛІЦИСТИКИ М. ГРУШЕВСЬКОГО ДОБИ УЦР: ДИСКУРС ДІАСПОРНИХ НАУКОВЦІВ

Пострадянський період історії України характеризується складними суспільними процесами розбудови незалежної Української держави, в якій відбувається поєднання націєтворення та державотворення. Розглядаючи українську сучасність, мимоволі звертаємося до думки М. Грушевського: «...перегорнувши поживклі від часу картки нашого національного життя, ми знайдемо в них слова, які здаються немов нині написаними...» (5, с. 8).

Суспільна ситуація, що склалася в Україні революційної доби 1917 – 1918 рр., наклала свій відбиток на науково-публіцистичну діяльність М. Грушевського, який виявив себе як майстер цього жанру. Праці голови УЦР, написані по ходу гострого суспільного протистояння протягом зазначеного періоду, публікувалися на сторінках періодичних видань «Нова рада», «Народна воля», «Літературно-науковий вістник». На початку революції публіцистичні статті Михайла Сергійовича «Вільна Україна», «Якої ми хочемо автономії і федерації», «Хто такі українці і чого вони хочуть», «Звідки пішло українство і до чого воно йде», «З старого і нового» видавалися великими накладками окремими брошурами за доступною ціною.

Зазначені публіцистичні студії М. Грушевського викликали значний науковий інтерес у діаспорних інтелектуалів і знайшли відображення в історіографічних оцінках І. Лисяка-Рудницького, Л. Винара, В. Стойка, Т. Гунчака щодо публіцистики М. Грушевського як голови УЦР. Зарубіжні науковці розглядали вплив його публіцистики тієї доби в контексті поєднання націєтворення та державотворення, оскільки ці ідеї були сформульовані в публіцистичних працях вченого, які становлять інтерес для сучасного українського суспільства.

І. Лисяк-Рудницький вважав Михайла Сергійовича «головним речником» ліберально-народницької – однієї з двох головних суспільних течій, які «були активні серед над дніпрянського українського громадянства». Історик звернув увагу на брошуру Михайла Сергійовича «Якої ми хочемо автономії і федерації», видану на початку революції. І. Лисяк-Рудницький стверджував, що в праці була сформульована програма, яка реалізувалася в політиці Центральної Ради в перший період її існування [7, с.20]. З іншого боку, діаспорний історик відзначив «історичну еволюцію української суспільної думки значення подій осені та зими 1917р., що спричинили величезний зворот від федералізму до програми державної самостійності». За словами історіографа, М. Грушевський назвав «цей великий переворот в українській суспільній думці «очищенням вогнем», що сталося «під впливом досвіду 1917р.» [7, с. 18, 19].

Л. Винар розглядав публіцистику М. Грушевського доби УЦР як «історично-наукову базу ... національно-культурного і державного відродження» України [2, с. 18]. Засновник грушевськознавства називав Михайла Сергійовича «головним будівничим Української Народної Республіки», який, на думку

вченого, пов'язував той державотворчий період «з попередніми періодами державности України, а саме, з українською княжою середньовічною державою (Київська і Галицько-Волинська) та Козацько-гетьманською з її основником Богданом Хмельницьким» [3, с. 195].

Діаспорний історик звернув увагу на те, що в цьому «схрещуються історичні концепції найвидатнішого історика України з політичними концепціями Грушевського 1917–1918 років, який добре розумів, що треба наглядно наголосити на безперервності українського державотворчого процесу» [3, с. 196].

Засновник грушевськознавства зазначив, що «статті Голови Центральної Ради періоду Української Революції є унікальним першоджерельним матеріалом для дослідження суспільних концепцій М. Грушевського. Вони віддзеркалюють його ідеологічні настанови і багатовимірну державотворчу діяльність під час народження Української Народної Республіки» [4, с. 38]. Л. Винар, редагуючи сучасне перевидання збірки, публіцистичних праць М. Грушевського «На порозі Нової України», відзначив, що вона дозволила краще зрозуміти його суспільні та історичні погляди «в часах відродження української державности». За словами закордонного вченого, ця збірка «заповітом батька української державности» [1, с. V]. Він стверджував, що публіцистичні праці голови УЦР цінні тим, що вводять в його «лабораторію державного будівництва» [1, с. VI].

В. Стойко, характеризуючи М. Грушевського як державного діяча доби Української революції, відзначив його публіцистичну працю того часу «Якої автономії і федерації хоче Україна» і зауважив, що він «ставив національну ідею над класовою, одночасно вважаючи, що національні права українського народу забезпечить ... «широка національно-територіальна автономія». Саме такі думки висловив історик у своїй праці [8, с. 33].

Т. Гунчак вважав, що М. Грушевський усвідомлював усю складність проблеми керування революційною стихією і тому намагався синтезувати національні гасла та домагання соціально-економічних реформ. На думку діаспорного історика саме з цією метою Михайло Сергійович написав ряд статей, які з'явилися у «Новій Раді» навесні 1917 р. і почав вступом під назвою «Велика хвиля» в який він наголошував «Впали з України кайдани... минули ті обставини, коли мусилив и ступати з петиціями, доказувати свої права навіть на культурне само означення». Т. Гунчак зазначив, що М. Грушевський зупинився на питанні політичного зв'язку України з Росією «маючи на увазі широку національно-територіальну автономію в російській федеративній республіці – автономію на демократичних засадах, із міцним забезпеченням національних меншостей України» [6, с. 83–84].

Надана державотворча програма М. Грушевського зайвий раз доводила блискуче розуміння ним суспільних катаклізмів і шляхи їх розв'язання. Рефлексія публіцистичних розвідок голови УЦР закордонними вченими була науково виваженою, адже вони керувалися складністю тих суспільних процесів, які відбувалися та нагальною необхідністю роботи яку проводив Михайло Сергійович. Важливою також була теоретична складова під час соціальних змін, які відбувалися у суспільстві. Концептуальність думок визначного вченого у розумінні потреб українського суспільства як поточних так і на перспективу підкреслювали зарубіжні грушевськознавці. Поставлена проблема потребує подальшого дослідження.

Література:

1. Винар Л. Від редактора. Грушевський М. На порозіновій Україні. Статті і джерельні матеріали. Редакція і вступна стаття Л.Р. Винара. Нью-Йорк–Львів–Київ–Торонто–Мюнхен, 1992. С. V–VII.
2. Винар Л. Михайло Грушевський в українській і всесвітній історії. *Український історик*. 1991–1992. № 3–4/1–4. С. 13–53.
3. Винар Л. Михайло Грушевський. Українська Центральна Рада і відродження державності України. Винар Л. Михайло Грушевський: Історик і будівничий нації (Статті і матеріали). Київ: Видавництво ім. Олени Теліги. 1995. 304 с.
4. Винар Л. Статті голови Української Центральної Ради: вступ. *Український історик*. 2002. № 1–4. С. 38–40.
5. Грушевський М. С. З старого і нового. *Грушевський М. С. Твори: У 50 т.* / Редкол.: П. Сохань та інші. Т. 4. Кн. I: Серія “Суспільно-політичні твори (доба Української Центральної Ради березень 1917– квітень 1918)”. Львів: Світ, 2007. С. 8–10.
6. Гунчак Т. Україна: перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. Київ :Либідь, 1993. 286 с.
7. Лисяк-Рудницький І. Четвертий універсал та його ідеологічні попередники. *Історичне есе. В 2 т. Том 2.* / Пер. з англ. У.Гавришків, Я.Грицака. Київ : Основи, 1994. С. 1-27.
8. Стойко В. Михайло Грушевський як державний діяч України (На досвіді його діяльності у Центральній Раді). *Збірник наукових праць і матеріалів Міжнародної ювілейної конференції, присвяченій 125-й річниці від дня народження Михайла Грушевського*. Львів, 1994. С. 32-42.

УДК 316.776

Полторак В. А.,

доктор філософських наук, професор

Стадник А.Г.,

кандидат соціологічних наук, доцент,

доцент кафедри філософії та соціології МДУ

ПРОПАГАНДА ТА ЇЇ МІСЦЕ В ПРОЦЕСІ ВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

Проблеми пропаганди практично завжди на вістрі усіх дискусій, що велися та ведуться і зараз, коли йдеться про сутність та специфіку інформаційних, комунікаційних процесів в суспільстві. Немає сумніву у тому, що пропаганда дійсно є дуже специфічною формою, засобом впливу на особливість, громадську думку у суспільствах різного типу. Більш того, добре відомо, що деякі політики та вчені у певний час були схильні відносити функціонування пропаганди виключно до ситуацій, коли мова йшла про авторитарні і тоталітарні політичні режими, розглядали її як одну з виключно маніпулятивних форм тоталітарного управління масами.